

УДК 343.15(09):94(477.53)«1921/1939»

К. В. Лобач

«ХЛІБНІ» СПРАВИ ПОЛТАВСЬКОГО КУЩНАРСУДУ

На ґрунті вивчення пов'язаних з хлібозаготівельними кампаніями судово-слідчих справ, що розглядалися Полтавським міським кущовим народним судом у період 1931 – 1933 років, досліджено репресивну діяльність судової гілки влади більшовицької держави щодо українського селянства. Шляхом аналізу державно-партійних директив та відомчих розпоряджень по лінії Наркомату юстиції розкрито механізм партійно-державного контролю за діяльністю судових органів із забезпечення ними виконання хлібозаготівельних планів з урожаю 1931 – 1932 років. Досліджено соціальний склад притягнутих до відповідальності та характер пред'явлених їм обвинувачень. Доведено зумовленість визначення судом тяжкості міри покарання соціальною приналежністю засуджених. Проаналізовані як реальні, так і формальні підстави притягнення до кримінальної відповідальності партійно-господарського активу села. Досліджено причини та виокремлено періоди особливо інтенсивного наступу на «хлібозаготівельному фронті».

Ключові слова: хлібозаготівлі, суд, прокуратура, репресії, судово-слідчі справи, селяни, колгоспники, вирок.

У лексиконі партійних вождів і рядових функціонерів кінця 1920 – початку 1930-их років, як і в мові документів того часу, закріпилося мовне кліше «хлібозаготівельний фронт». Використання військової лексики для означення господарської діяльності з заготівлі хліба було невинуватим, взаємини між державою та селянством являли собою фронт боротьби, по одну сторону якого на той час перебувало організаційно розпорошене й беззбройне селянство, а по іншу – репресивна система більшовицької влади. Складовим елементом такої

системи виступали суди першої інстанції – народні суди, в компетенції яких був розгляд кримінальних справ, пов'язаних із невиконанням селянами зобов'язань щодо здачі хліба державі. Один із таких – Полтавський міський кушнарсуд, у архівних фондах якого, на титульній сторінці низки судово-слідчих справ міститься надпис «хлібна».

Активне дослідження проблеми репресій більшовицької держави щодо українського селянства розпочалося наприкінці 80-их років XX століття після оприлюднення результатів роботи комісії Конгресу США з розслідування українського голоду на чолі з Дж. Мейсом, визнання факту наявності голоду вищим партійним керівництвом республіки та зняття грифу «таємності» з величезного масиву архівних документів.

Загальний історіографічний доробок дослідників трагедії українського голодомору налічує понад 10 тис. одиниць. Завдяки публікації низки збірників документів більш потужною і доступною стала джерельна база досліджень трансформаційних процесів в українському селі. Серед них комплексні академічні дослідження, монографічні праці знаних авторитетів історичної науки, дисертаційні роботи, регіональні студії, публіцистичні та художні видання. У їх числі й наукові розвідки авторів, що аналізують механізми здійснення репресій при розв'язанні хлібозаготівельної кризи [13].

Метою цієї розвідки є аналіз на основі судових справ діяльності Полтавського міського кушнарсуду із забезпечення виконання завдань хлібозаготівельних кампаній 1931 – 1932 років. Для реалізації визначеної мети необхідно проаналізувати механізм партійно-державного керівництва діяльністю органів суду; дослідити склад засуджених судом за категоріями: зміст та характер складу злочину, соціально-майновий стан, вид покарання.

Аналіз державно-партійних директив та відомчих розпоряджень по лінії Наркомосту дає можливість простежити коригування завдань, визначених для органів суду та прокуратури, відповідно до генеральної партійної лінії. Зокрема, в таємному обіжнику НКЮ УСРР від 9 листопада 1932 року «Про активізацію роботи органів юстиції у боротьбі за хліб» наголошувалося, що в ряді районів до злісних нездавців хліба застосовується недостатньо репресій або не застосовується зовсім. НКЮ націлював органи юстиції, на те, що до закінчення хлібозаготівель боротьба за хліб є їх основною роботою [12, с. 538]. Недостатня активність працівників юстиції окремих районів свідчить про недооцінку цієї важливої справи, про їх нездатність упоратися з покладеними на них політичними завданнями. Цьому треба покласти край – вимагалось в документі. Термін розгляду хлібозаготівельних справ обмежувався трьома днями. Найменша тяганина в цих справах загрожувала репресіями аж до кримінальної відповідальності. Для розслідування та розв'язання справ у селах, що відстають у виконанні планів хлібозаготівель, організовувалися судово-слідчі бригади [12, с. 539]. Особливу увагу судові органи повинні були звертати на «твердоздатчиків», застосовуючи суворі репресії до тих, хто злісно ухиляється виконувати зобов'язання з хлібоздачі. Хлібозаготівельні справи мали розглядати

безпосередньо на селі, найширше привертаючи до них увагу колгоспників, середняків та бідняків, зокрема через висвітлення результатів судових процесів у пресі [12, с. 540].

До кінця листопада 1932 року Нарком'юст розіслав на місця ще два документи-розпорядження на розвиток постанов РНК УСРР «Про організацію хлібозаготівель в одноосібному секторі» від 11 листопада та «Про заходи до посилення хлібозаготівель» від 20 листопада, якими зобов'язав органи юстиції за будь-яку ціну забезпечити найефективніші репресії у хлібозаготівельних справах для того, щоб вони дійсно здійснили перелом і рішуче усунули всі елементи, що зривають виконання плану [12, с. 551]. Відтепер до одноосібників застосовувалися натуральні штрафи у вигляді встановлення додаткових завдань з м'ясозаготівель розміром 15-місячної норми здачі м'яса та річної норми здачі картоплі. Насіннева й продовольча позичка, видана раніше таким господарствам, підлягала негайному і беззаперечному поверненню. Селян, які, окрім того, вели підривну роботу – позбавляли земельних наділів, зокрема й присадибної землі, з виселенням цих господарств поза межі району. А найактивніших – поза межі області. До господарств, у яких виявлено закопаний хліб, «за навмисне псування хліба, що рівнозначно шкідництву», застосовували суворі судові репресії [12, с. 546]. З одноосібних господарств, які «ухилилися» від своїх зобов'язань щодо здачі хліба, стягувалися обов'язкові грошові платежі як-от: сільгосподаток, держстрахування, самообкладання, платежі з сільськогосподарського кредиту тощо; обслуговування їх у мережі споживчої кооперації припинялося [2, с. 385].

У постанові Нарком'юсту від 12 листопада 1932 року вказувалося, що «застосовувати ці заходи до середняків, а надто бідняків можна лише у виключних випадках після ґрунтовної перевірки обставин справи» [12, с. 677]. Однак на практиці траплялось інакше. Санкціоновані владою заходи для посилення хлібозаготівель вимагали повернення «незаконно розданого хліба» для того, щоб спрямувати його на виконання плану. Тим самим держава узаконювала масові обшуки селян, тепер уже й колгоспників, з негайною конфіскацією наявних запасів зернових.

Теоретичним обґрунтуванням цих репресій став виступ Сталіна на об'єднаному засіданні Політбюро ЦК і Президії ЦКК ВКП(б) 27 листопада 1932 року. Пояснивши труднощі хлібозаготівельної кампанії 1932 року, «проникненням у колгоспи і радгоспи антирадянських елементів та організацією там шкідництва, саботажу, а також неправильним, немарксистським підходом значної частини наших сільських комуністів до колгоспів і радгоспів», генсек закликав не ідеалізувати колгоспи та колгоспників, «дивитися на речі тверезо й конкретно без будь-якого фетишизму стосовно колгоспів і колгоспників та відповісти нищівним ударом по тих, хто підтримує саботаж хлібозаготівель» [16, с. 559].

В. Молотов, виступаючи на цьому засіданні, особливу увагу звернув на Україну: «...мені не раз доводилося в селах зустрічатися з такими керівниками, котрі не тільки не доросли до більшовизму, але на ділі цілком розчинилися в

дрібнобуржуазній стихії та плетуться у хвості в куркуля й антирадянських елементів» [16, с. 561]. Задля придушення саботажу низового партійно-господарського активу села ставилася вимога притягати до суду, як розкрадачів державного і громадського майна, членів правлінь та працівників колгоспів, серед них: комірників, вагарів, рахівників, бригадирів, які начебто приховували хліб від обліку. Втілюючи в життя настанови кремлівських вождів про боротьбу з «сільською контрреволюцією», органи ДПУ лише в листопаді 1932 року заарештували в республіці 8881 чоловік, більше тисячі з них були головами та членами правлінь колгоспів [14, с. 357].

Архівні матеріали Полтавського кушнарсуду переконливо свідчать про неухильність виконання органами прокуратури та суду на місцях настанов і розпоряджень партійних керівників. У фонді Полтавського кушнарсуду за 1931-1934 роки зберігається 1031 судово-слідча справа, з яких 372 (36%) пов'язані з хлібозаготівлями. Розподіл судових справ за роками має такий вигляд:

№ п/п	Кількісні показники	1931	1932	1933	1934
1.	Справи, що зберігаються в архіві суду	69	347	454	161
2.	Справи у питаннях хлібозаготівлі	20	234	118	6

У 1932 році разом зі збільшенням кількості справ, що розглядалися судом першої інстанції в абсолютних показниках, до 67% зросла питома вага справ, у яких обвинуваченими були селяни, котрі «заборгували» державі. Для порівняння, в 1931, 1933 роках вона становила відповідно 28% і 26%. Варто звернути увагу на характер пред'явлених селянам обвинувачень, найбільш типовими були: невиконання планів хлібоздачі, невиконання планів контрактації, невиконання твердих завдань, нездача посівфонду, бездіяльність, недбайливе ставлення до виконання службових обов'язків.

Завданням хлібозаготівельних кампанії початку 30-их років було не лише розв'язання господарських проблем, а й вирішення питань політично-класового характеру, одним із яких продовжувала залишатися ліквідація так званих «куркульсько-заможних господарств». Необхідно зауважити, що в 1931 році практично не існувало селянських господарств, які могли бути визначені як куркульські за ознаками, вказаними в постанові Раднаркому від 13 серпня 1929 року. Тому в судових справах фігурують довідки сільських рад про стан господарств до революції. При цьому нинішній їх майновий стан часто не брався до уваги. Показовою в цьому плані є справа С. Яновського, дворянина за походженням, батько якого мав 100 десятин землі. Свого часу батько вигнав сина з дому. В 1931 році в користуванні С. Яновського було 6,75 десятин землі, із майна нічого, крім хати, не мав. У 1927 році рахувався середняком, а з 1929 року – куркуль. Обвинувачувався в несплаті сільськогосподарського податку в розмірі 100 крб. на предмет притягнення до відповідальності за ст. 58 КК [3, арк. 2]. Суд

присудив С. Яновського до позбавлення волі терміном на 4 роки, сплати 300 крб. штрафу та – після відбуття покарання – обмеження прав на 3 роки і вислання за межі Полтавщини на 3 роки [3, арк. 22.]. На виконання вироку було проведено опис майна, хату оцінено спочатку в 15 крб., а з торгів продано за 20 крб., що само по собі є красномовним фактом «заможності» засудженого, оскільки вартість добротної хати в той час могла становити 200-250 крб.

Реалізуючи свої повноваження, визначені постановою ВУЦВК та РНК УСРР від 3 липня 1929 року «Про поширення прав місцевих рад щодо сприяння виконанню загальнодержавних завдань і планів», сільські ради займалися розверсткою хлібозаготівельних завдань між заможними господарствами й виступали ініціаторами судового переслідування селян [11, с. 678-679]. Як приклад, укажемо ще дії президії Руновщинської сільради на позачерговому засіданні 7 лютого 1931 року, коли вона прийняла рішення про стягнення штрафу за невиконання твердих завдань на десятиох селян. Розмір штрафу становив від 200 до 400 крб. кожному, який селяни зобов'язані були сплатити впродовж 48 годин. Окрім того, сільрада доручала слідчим органам притягти цих громадян до відповідальності за зрив хлібозаготівлі [4, арк. 4(б)]. Така практика мала масовий характер. Засуджений за невиконання твердих завдань І. Богаєвський, оскаржуючи вирок – 4 роки ув'язнення і 5 років вислання за межі Полтавщини, – вказував, що Судіївська сільрада, доводячи третій додатковий план по хлібозаготівлі, дала на його виконання термін 24 год. та, не дочекавшись навіть його закінчення, приступила до примусового стягнення та ініціювала порушення кримінального провадження [5, арк. 31].

На кампанійський характер цих процесів указує і той факт, що селян піддавали репресіям цілими групами, часто до таких «чорних» списків потрапляли близькі родичі. Разом із згаданим І. Богаєвським до суду були віддані І. Колодочка, Л. Тарасенко, С. Тарасенко, К. Гергель, В. Гергель, Г. Гергель – термін їхнього ув'язнення становив від 4 до 8 років, із висланням за межі району після відбуття покарання на 3 роки [6, арк. 6.]. Заслугує на увагу той факт, що в п'яти з указаних справ свідками виступали одні й ті ж особи: Гейко, Клименко, Крилевський – сільські активісти.

Зафіксовані протоколами допитів та судових засідань детальні свідчення селян розкривають механізм свавілля більшовицької влади. Так, на господарство А. Передерія (45 років, куркуль, позбавлений виборчих прав, склад сім'ї – 9 чоловік) упродовж 5 місяців було накладено податків та штрафів на суму 2940 крб., не рахуючи натуральних платежів (зернових – 150 пудів, м'яса – 30 пудів, прядива 20 кіп і т.д.) [7, арк. 10]. Щоб зрозуміти, наскільки значною була ця сума, звернімося до описів майна, які знаходяться в низці судово-слідчих справ. Найвищу оціночну вартість мала хата під залізом – 200-250 крб., вартість кобили чи коня становила 200 крб., сарай під соломою коштував 50 крб., ліжка – 5 крб., стіл – 3 крб., подушка – 1 крб., хомут – 1 крб. Отже, суми податків та платежів, нараховані селянам-твердоздатчикам, були абсолютно нереальними. Втім, констатуюча частина вироку в справі А. Передерія містила типову для цієї

категорії справ фразу: «цілком мав змогу виконати, а злісно ухилився від виконання м'ясо та хлібозаготівлі» [7, арк.30]. Не менш типовим було й покарання – три роки ув'язнення та вислання за межі Полтавського району після відбуття терміну покарання. У такий спосіб влада вилучала із села людей, які спроможні були згуртуватися і піднятися на боротьбу.

У вирішальному в боротьбі влади з селянством на «хлібозаготівельному фронті» 1932 році можна виділити періоди особливо інтенсивного наступу, коли судова влада реалізовувала визначені більшовицькою політикою завдання. Так, на лютий-березень припадає розгляд майже половини справ «твердоздатчиків» та всі 22 справи стосовно відмови від здачі посівфондів.

Черговий раз різке зростання кількості «хлібних» справ спостерігається восени, в розпал хлібозаготівель з урожаю 1932 року. Особливо «врожайними» були листопад-грудень, на які припадає розгляд 66 (100%) справ зі звинувачення у невиконанні завдань контрактації та 43 (52%) справ за невиконання твердих завдань. Механізм організації судових репресій, порівняно з попереднім роком, відзначався оперативністю та жорсткістю визначення покарання, як і вимагали розпорядження НКЮ й партійні постановами, про що йшлося раніше.

У боротьбі за хліб представники влади на місцях часто не вважали за потрібне хоча б надавати вигляд законності своїм діям. До прикладу, у листі на адресу начальника міліції від 21 листопада 1932 року керівник Полтавського міського відділу ДПУ Миронов звертав увагу на те, що дільничний інспектор Мазуренко здійснює механічні арешти без будь-яких на те підстав, у своїх допитах свідків обмежується лише допитами активу [10, арк. 4]. Як свідчить аналіз судово-слідчих справ, практика використання одних і тих же свідків – активістів у кількох справах – була типовою. Заслуговує на увагу факт ідентичності всіх свідчень та повної їх відповідності тексту складених сільрадою чи уповноваженими актів. Терміни провадження справи й винесення вироку часто були більш стислими ніж, рекомендованих 3 дні. В архівному фонді Полтавського куццнарсуду зберігається низка справ, у яких акти, складені членами хлібкомісій сільради, протоколи допитів свідків, довідки сільради про майновий стан та обсяг виконаної контрактації, постанови про притягнення до обвинувачення, про обрання запобіжних заходів, про віддання до суду, а іноді й протокол судового засідання, датовано одним днем.

«Хлібний фронт» боротьби поступово перетворювався на фронт громадянської війни. За даними НКЮ, за кожен п'ятиденку січня 1933 року в кожному районі Харківської області було засуджено 8 осіб [1, с. 348]. Із усіх засуджених за нездачу хліба 30% – твердоздатчики, 70% – контрактанти. Термін покарання для 97% контрактантів становив до 5 років позбавлення волі, а 99,5% твердоздатчиків було засуджено на строк понад 5 років. Окрім того, на виконання постанови ЦК КП(б)У «Про посилення репресій до одноосібників – злісних нездаванців хліба», у визначених господарств здійснювався розпродаж усього майна, а також вилучення всієї садибної ділянки та всіх будівель. Із огляду на прийняття постанови 29 грудня 1932 року в час, коли Україна конала від голоду,

нічим іншим аніж запланованим знищенням одноосібного селянства таку політику назвати не можна. Втім, доля колгоспних селян була не менш тяжкою, але судові репресії до них застосовувалися не в масовому порядку, а насамперед – до керівників колгоспів та сільських рад, що не виконали хлібозаготівельні плани.

В архівному фонді Полтавського кушнарського суду зберігається більше від півтора десятка справ зі звинувачення керівників низової ланки у «бездіяльності», «недбайливому ставленні» до службових обов'язків, «викривленні класової лінії», що призвело до зриву хлібозаготівель. Одна з них – справа за № 130. «Прорив у хлібозаготівлі по Кротенківській сільраді трапився тому, що з самого початку кампанії сільрада пустила справи на самоплив, не натиснула на куркуля та заможну частину села, не притягла вчасно до відповідальності куркульських саботажників та куркульського елементу в колгоспах. Сільрада не застосувала як слід зброю революційної законності до злісних незадаців контрактації, застосувала зовсім м'які репресивні заходи, штрафуючи по 150 –200 крб.», – доповідав у звіті інструктор міському партії й пропонував: «віддати голову сільради М. Коломійця до суду» [8, арк. 36].

26 грудня 1932 року відбулося слухання справи М. Коломійця на засіданні кушнарського суду, який засудив його до позбавлення волі у віддалених таборах на 10 років та обмеження у виборчих правах на 5 років. Засуджений у касаційній скарзі, оскаржуючи вирок, указував на неправомірність звинувачення за ст. 97 КК, котра передбачає зловживання владою, тоді як жодного факту зловживання владою на судовому засіданні доведено не було й у вирок не наводилося. Касатор указував також, що за соціальним станом він бідняк, у минулому червоний партизан на громадській роботі з 1920 року, член КНС, на виборних посадах з 1924 року, кандидат в члени КП(б)У, голова кооперації, а пізніше – сільської ради [8, арк. 58]. Однак 11 січня 1933 року касінстанція Харківського облсуду затвердила вирок нарсуду без змін.

Карали не лише голів, а й членів комісій сільських рад. До 4 років ув'язнення в загальних місцях з поразкою в правах на 3 роки після відбування терміну покарання була засуджена К. Трунова – уповноважена сільради по одноосібному сектору. Як указується в матеріалах судової справи, вона «організовувала одноосібників та колгоспників проти виконання хлібозаготівлі, аби останні не сіяли і не молотили й державі не віддавали, кажучи селянам, що радвлада обдурює людей, залишає їх без хліба. Висловлювалася нецензурними, цинічними словами на адресу радвлади, закликала масу, аби остання була вилами радянських представників, щоб розбирали хліб і несли в свої комори» [9, арк 2].

Узагальнюючи аналіз «хлібних» судово-слідчих справ, доходимо висновку, що контингент звинувачуваних за соціальним станом можна розділити на три групи. Перша з них – куркулі-твердоздатчики, їм здебільшого інкримінувалося невиконання твердих завдань. Друга – одноосібники-контрактанти, котрі на лаву підсудних потрапляли за невиконання завдань з контрактації сільськогосподарської продукції. Розподіл засуджених за майновим і соціальним станом можна вважати доволі умовним, оскільки, як правило, єдиною ознакою,

що вказувала на приналежність селянських господарств до категорії куркульських, було застосування індивідуального порядку визначення прибутку для оподаткування єдиним сільськогосподарським податком. Судове переслідування твердоздатчиків та контрактантів мало на меті, по-перше – забезпечення виконання планів заготівлі хліба й іншої сільськогосподарської продукції; по-друге – прискорення та завершення колективізації й перетворення селян на пролетаризовану робочу силу; по-третє – шляхом розколу та розпалювання соціального антагонізму ліквідувати реальний та потенційний опір селянства і насамкінець завершити кампанію «ліквідації куркульства як класу».

Третю групу звинувачуваних складали низові керівники радянської та партійно-господарської ланки. Це, як правило, – голови й активісти сільських рад, керівники та члени правлінь колгоспів іноді – рядові колгоспники. Дехто з них були членами ВКП(б), тривалий час перебували на радянській, господарській чи кооперативній роботі. Метою репресій стосовно низового партійно-господарського активу, окрім вищезазначених, було формування армії бездоганних виконавців партійних розпоряджень і директив.

Відмашку на місця про припинення масових репресій вище державне керівництво дало 8 травня 1933 року в директиві-інструкції ЦК ВКП(б) і РНК СРСР «Про припинення масових виселень селян, упорядкування проведення арештів і розгрузку місць ув'язнення». Влада мусила визнати: «Заарештовують голови колгоспів та члени правлінь колгоспів. Заарештовують голови сільрад і секретарі осередків, заарештовують районні й крайові уповноважені. Заарештовують всі, кому тільки не ліньки, і хто, власне кажучи, не має ніякого права заарештовувати. Не дивно, що при такому розгулі практики арештів, органи, що мають право заарештовувати, в тому числі й органи ОДПУ, та особливо міліція, втрачають почуття міри і подекуди здійснюють арешти без будь-яких на те підстав, діючи за правилом, спочатку заарештувати, а потім розібратися» [16, с. 747].

Й. Сталін і В. Молотов проголошували в зазначеному документі, що за три роки колгоспи стали панівною формою господарства на селі, тож перемогу колгоспного ладу вже забезпечено. Звідси випливав висновок: «Унаслідок наших успіхів на селі наступив момент, коли ми не маємо потреби в масових репресіях, що торкаються, як відомо, не тільки куркулів, а й одноосібників і частки колгоспників» [16, с. 747].

Утім, згортання масових репресій у другій половині 1933 року зумовлювалося й тим, що, на думку більшовицького керівництва, голод уже виконав свою виховну функцію, примусивши колгоспників повернутися «обличчям до колгоспного виробництва». Як відверто заявив партійний очільник Дніпропетровщини М. Хатаєвич, «за які-небудь 3–4 місяці, між лютим і травнем 1933 року в нас відбулися кардинальні зміни до кращого в усій обстановці на селі. Скоїлось якесь «диво»... Колгоспник узнав почім фунт лиха. Він зрозумів, що єдиний вихід з труднощів – це чесна робота в колгоспі» [15, с. 18].

У таємній, не для друку, директиві центральна влада вкотре переводила стрілки на рядових працівників, «товаришів, які не зрозуміли нової обстановки і все ще продовжують жити в минулому», й націлювала, що в умовах неминучого загострення класової боротьби на селі «треба, щоб кожен наш удар був завчасно підготовлений політично, щоб кожен наш удар підкріплювався діями широких мас селянства» [16, с. 748]. Отже, про припинення репресій не йшлося змінювалася лише тактика їх застосування.

Список використаних джерел

1. Голод 1932 – 1933 років на Україні : очима істориків, мовою документів [Текст] / кер. кол. упоряд. Р. Я. Пиріг – К. : Політвидав України, 1990. – 605 с.
2. Голодомор 1932 – 1933 років в Україні : документи і матеріали [Текст] / упоряд. Р. Я. Пиріг. – К. : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2007. – 1128 с.
3. Державний архів Полтавської області (далі ДАПО) – Ф. 2020. – Оп. 1. Спр. 21.
4. ДАПО. – Ф. 2020. – Оп. 1. – Спр. 36.
5. ДАПО. – Ф. 2020. – Оп. 1. – Спр. 37.
6. ДАПО. – Ф. 2020. – Оп. 1. – Спр. 39.
7. ДАПО. – Ф. 2020. – Оп. 1. – Спр. 49.
8. ДАПО. – Ф. 2020. – Оп. 1. – Спр. 130.
9. ДАПО. – Ф. 2020. – Оп. 1. – Спр. 186.
10. ДАПО. – Ф. 2020. – Оп. 1. – Спр. 255.
11. Збірник узаконень та розпоряджень робітничо-селянського уряду України за 1929 р. [Текст]. – Харків, 1930. – 184 с.
12. Колективізація і голод на Україні, 1929 – 1933 [Текст]. – К. : Наук. думка, 1992. – 736 с.
13. Кульчицький С. В. Здобутки вітчизняної науки в дослідженні Голодомору (1988–2013 рр.) [Текст] / С. В. Кульчицький // Голод в Україні у першій половині ХХ століття : причини та наслідки (1921–1923, 1932–1933, 1946–1947) : Матеріали Міжнар. наук. конф. – Київ, 20–21 листопада 2013 р. – К., 2013. – С. 91–99.
14. Розсекречена пам'ять : Голодомор 1932 – 1933 років в Україні в документах ГПУ – НКВД [Текст]. – К. : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2008. – 604 с.
15. Романець Н. Р. Інструкція ЦК ВКП(б) і РНК СРСР від 8 травня 1933 р. та особливості її реалізація в Україні [Текст] / Н. Р. Романець // Грані. Науково-теоретичний громадсько-політичний альманах. – 2011. – №1. – С. 17–22.
16. Трагедия советской деревни. Коллективизация и раскулачивание. 1927 – 1939. Документы и материалы [Текст] : в 5 т. – М. : РОССПЭН, 2001. – Т. 3 : Конец 1930 – 1933 / Под ред. Д. Данилова, Р. Маннинг, Л. Виолы. – 2001. – 1008 с.

«ХЛЕБНЫЕ» ДЕЛА ПОЛТАВСКОГО КУСТНАРСУДА

На основании изучения связанных с хлебозаготовительными кампаниями судебно-следственных дел, которые рассматривались Полтавским городским кустовым народным судом в период 1931 – 1933 годов, исследована репрессивная деятельность судебной ветви власти большевистского государства по отношению к украинскому крестьянству. Путём анализа государственно-партийных директив и ведомственных распоряжений по линии Наркомата юстиции раскрыт механизм партийно-государственного контроля за деятельностью органов суда по обеспечению ими выполнения хлебозаготовительных планов из урожая 1931 – 1932 годов. Исследован социальный состав привлеченных к ответственности и характер предъявленных им обвинений. Доказана обусловленность определения судом суровости степени наказания социальной принадлежностью осужденных. Проанализированы как реальные, так и формальные основания привлечения к уголовной ответственности партийно-хозяйственного актива села. Исследованы причины и определены периоды особенно интенсивного наступления на «хлебозаготовительном фронте».

Ключевые слова: *хлебозаготовки, суд, прокуратура, репрессии, судебно-следственные дела, крестьяне, колхозники, приговор.*

K. V. Lobach

«GRAIN HARVEST CASES» IN POLTAVA CITY NEIGHBORHOOD COURT

On the result of the investigations deals with trial cases as for storing and harvesting campaign were tried in Poltava City neighborhood Court during 1931-1933 the repressive activities of the Bolshevik state on the Ukrainian peasantry, particularly the judiciary and prosecutors were studied. By analyzing the state-party directives and departmental orders from the Commissariat of Justice the mechanism of the party as control over the activities of the court and prosecutors to ensure grain harvest storing during 1931-1932 was revealed. It was proved during the court trial and by the prosecution authorities, according to the requirements of the moment, in particular with the aggravation of grain harvest storing crisis it was obligatory to reinforce grain harvest and accomplish it at all costs. The proof was reflected in formal investigations, trivial evidence, stereotyped and gravity of the charges, very short investigating time of the proceedings.

The social content of the defendants and the nature of the charges against them were analyzed. Reaching the sentence by the court according to prisoners' social affiliation was investigated. It was determined that the individual farmers were persecuted the most frequently.

Both real and formal grounds for prosecution to criminal responsibility of leaders of party and economic of the village were analyzed as real ones. The purpose of repressions against grassroots party-economic leaders was a formation of the army of perfect performers of party orders and directives from higher authorities.

The reasons and defined periods of intense attack on "the grain harvest front" were considered. The reasons of reducing of mass arrests in the second half of 1933 were figured out.

Keywords: *grain harvesting, court, prosecutors, repression, forensic investigation files, peasants, farmers, sentence.*

Надійшла до редакції 17 березня 2016 року